

Το μπλόκο της Κοκκινιάς. 69 χρόνια μετά

Σπύρος Ραπανάκης (Αναδημοσίευση από "Η ΑΥΓΗ" 17/08/2013)

17 Αυγούστου 1944, λίγο μετά τις 2.00 τα ξημερώματα, δεκάδες γερμανικά οχήματα, καμιόνια, μοτοσυκλέτες, μπλοκάρουν όλους τους δρόμους που οδηγούν στον Πειραιά, περικυκλώνοντας όλες τις περιοχές γύρω από την Κοκκινιά. Μανιάτικα, Κερατσίνι, Κορυδαλλός, Ρέντη, Δαφνί, Αιγάλεω, Φάληρο. Όσπου να λήξει η απαγόρευση της κυκλοφορίας, ισχυρές, πάνοπλες γερμανικές δυνάμεις έχουν δημιουργήσει ασφυκτικό κλοιό γύρω από την πόλη. Την επιχείρηση των ναζι συνδράμουν εκατοντάδες Έλληνες συνεργάτες τους, γερμανοτσολιάδες και ταγματασφαλίτες, με προεξέχον το μηχανοκίνητο τάγμα του δωσίλογου Νίκου Μπουραντά.

Μετά τις 6.00 το πρωί, σε όλες τις γειτονιές αντηχούν τα χωνιά των ταγματασφαλιτών: «Προσοχή- προσοχή! Σας ομιλούν τα τάγματα ασφαλείας. Όλοι οι άντρες 14 έως 60 ετών να πάνε στην πλατεία της Οσίας Ξένης διά έλεγχο ταυτοτήτων. Όσοι εντοπίζονται στα σπίτια τους θα τουφεκίζονται επί τόπου».

Μικρές ομάδες ανδρών και γυναικών του ΕΛΑΣ και της ΕΠΟΝ επιχειρούν από νωρίς να σπάσουν το μπλόκο. Όσοι δεν έπεσαν στη μάχη, είτε συνελήφθησαν είτε εκτελέστηκαν επί τόπου. Γερμανικές μονάδες μαζί με ταγματασφαλίτες εισβάλλουν στα σπίτια σπάζοντας με τους υποκόπανους των όπλων τις πόρτες και τα παράθυρα, βρίζοντας και χτυπώντας αδιακρίτως, ενώ σέρνουν στην πλατεία όσους άνδρες συλλαμβάνουν. Όσοι δεν υπάκουσαν, εκτελέστηκαν μπροστά στις οικογένειές τους.

«Ξεκινήσαμε νωρίς το πρωί από την Αγία Σοφία προς τον Πειραιά να πάμε στο μαγαζί του πατέρα μου. Όμως όλοι οι δρόμοι ήταν μπλοκαρισμένοι από Γερμανούς και ταγματασφαλίτες, με τέτοιο τρόπο, που οδηγούσαν στην εκκλησία της Οσίας Ξένης στην Κοκκινιά», θυμάται ο Βαγγέλης Ταβουλάρης, ιδρυτικό μέλος της ΕΠΟΝ Αγίας Σοφίας.

Γύρω στις 8.00, στην πλατεία της Οσίας Ξένης, και στους πέριξ δρόμους επικρατεί το αδιαχώρητο. Περισσότεροι από 25.000 ανθρώπους βρίσκονται στο σημείο. Η εντολή είναι να χωριστούν στην πλατεία ανά πεντάδες και με κενά μεταξύ τους, ώστε να γίνει πιο εύκολο το έργο των χαφιέδων με τις μαύρες κουκούλες, οι οποίοι έφτασαν στην πλατεία με γερμανικά καμιόνια.

«Φτάσαμε στην πλατεία και μας έβαλαν να παραταχθούμε σε σειρά. Εκεί είδαμε έναν γείτονά μας και φίλο του πατέρα μου, με στολή των ταγμάτων ασφαλείας. Όταν ο πατέρας μου τον γνώρισε τον φώναξε ώστε να μας βοηθήσει. Η αντίδρασή του ήταν να τον βρῖσει και να τον κλωτσήσει». προσθέτει.

«Όλοι στα γόνατα» ακούστηκε από τον επικεφαλής των ταγμάτων ασφαλείας. Η ζέστη αφόρητη κάτω από τον αυγουστιάτικο ήλιο, με πολλούς να λιποθυμούν. Λίγες γυναίκες και παιδιά καταφέρνουν να σπάσουν την περιφρούρηση και να πλησιάσουν τους κρατούμενους με μια κανάτα νερό. Άλλες στην προσπάθειά τους ξυλοκοπούνται και κακοποιούνται. Στο μεταξύ, οι κουκουλοφόροι έχουν πιάσει δουλειά. Περιφέρονται ανάμεσα στους κρατούμενους και υποδεικνύουν στους Γερμανούς, αγωνιστές, κομμουνιστές και μη, προς εκτέλεση. Εκείνοι τους οδηγούν στη μάντρα ενός ταπητουργείου, στη συμβολή των οδών Κιλικίας και Θειρών, στον τόπο της εκτέλεσης. Κάθε λίγο, οι ριπές του πολυβόλου σπάνε τη βουβαμάρα του φόβου και της απελπισίας.

Η στάση, όμως, πολλών αγωνιστών ανύψωνε το φρόνημα των κρατουμένων. Τη στιγμή που ο χαφιές Κοκκινιώτης, Μπατράνης, πλησιάζει μέσα στο πλήθος τον λοχαγό του ΕΛΑΣ Αποστόλη Χατζηβασιλείου, τον κοιτάει και ειρωνικά του λέει «τα σέβη μου λοχαγέ». Οι Γερμανοί τον συνέλαβαν και τον βασάνισαν άγρια ώστε να υποδείξει τους συντρόφους του. Ημιλιπόθυμος από τον σκληρό βασανισμό τού φώναξε: «Ψηλά το κεφάλι, μη φοβάστε! Δεν θα προδώσω κανέναν». Είναι χαρακτηριστικό πως, την ύστατη στιγμή, οι ταγματασφαλίτες ζητούσαν από τους εκτελεσθέντες να προδώσουν, με αντάλλαγμα ακόμα και τη ζωή τους, κανείς δεν λύγισε.

Κατά τη διάρκεια των εκτελέσεων, ομάδα ΕΛΑΣιτών κρύβεται σε σπίτια στο βόρειο τμήμα της πόλης, στη συνοικία του 4ου Καραβά. Επικεφαλής της ομάδας είναι η αντάρτισσα Διαμάντω Κουμπάκη. Οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους, αναζητώντας την Κουμπάκη, βάζουν φωτιά σε όλα τα σπίτια, με τη συνοικία να καίγεται ολοσχερώς. Έκτοτε η περιοχή ονομάζεται Καμμένα. Λίγο μετά, το κρησφύγετο της Κουμπάκη στη Νεάπολη αποκαλύπτεται, και η ξακουστή ΕΛΑΣίτισσα συλλαμβάνεται και κακοποιείται. Τη στιγμή που οι φρουροί την οδηγούν στη μάντρα εκείνη φωνάζει «Προδότες σαν κι εσάς εγώ έφαγα 65!». Λίγο πριν εκτελεστεί λέει κατάμουτρα στους φασίστες και τους δωσίλογους: «Θα σας εκδικηθούν». Άλλη μία αγωνίστρια βρέθηκε νεκρή από τα ναζιστικά πυρά, η Αθηνά Μαύρου.

Την ίδια στιγμή, μια μικρή ομάδα ανταρτών υπό τον Θ. Μαύρο καταφέρνει να σπάσει το μπλόκο και να ξεφύγει, μετά από γενναία μάχη. Ο Μαύρος δεν τα κατάφερε.

Λίγο μετά το μεσημέρι οι εκτελέσεις σταμάτησαν. Στη μάντρα, τα πτώματα, σωρός το ένα πάνω στο άλλο, κείτονται στο αίμα που έχει δημιουργήσει ένα παχύ στρώμα. «Ό,τι βρείτε δικό σας» λέει ο επικεφαλής των Γερμανών στους κουκουλοφόρους χαφιέδες, οι οποίοι σπεύδουν και σκυλεύουν τα πτώματα. Τα γερμανικά πολυβόλα εκτελούν και τους ίδιους.

Μετά τις 6.00 το απόγευμα, οι Γερμανοί ξεδιαλέγουν 8.000 άντρες, τους χωρίζουν σε φάλαγγα ανά τετράδες, και ξεκινάει μια μεγάλη πομπή προς τις φυλακές του Χαϊδαρίου. Η λεωφόρος Π. Ράλλη, γεμάτη από ένα ανθρώπινο ποτάμι. Μπροστά οι όμηροι, πίσω γυναίκες, προσπαθούν να πλησιάσουν, να δώσουν νερό, ψωμί, τσιγάρα στους άνδρες, στους γιους και στους αδερφούς τους. Μετά από πυρά των Γερμανών, χάνουν επαφή. Από όσους μεταφέρθηκαν στο Χαϊδάρι, 1.800, θα οδηγηθούν την επόμενη μέρα στο Ρουφ και από εκεί στα γερμανικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Μαχνάιμ, Μπούχενβαλντ, Νταχάου, Άουσβιτς, Μπίπλις.

Περισσότεροι από 150 ήταν οι νεκροί της Κοκκινιάς στις 17 Αυγούστου του '44. 72 άνδρες και γυναίκες εκτελέστηκαν στη μάντρα του μπλόκου, ενώ άλλοι 46 εκτελέστηκαν στα Καμένα, στην οδό Ακροπόλεως. Δεκάδες εκείνοι που εκτελέστηκαν στα σπίτια τους ή έπεσαν στις μάχες. Στον θλιβερό απολογισμό προστίθενται και οι εκατοντάδες άνδρες που χάθηκαν στα στρατόπεδα. Άλλοι 8 έπεσαν από γερμανικά πολυβόλα 40 ημέρες μετά, στη διάρκεια της επιμνημόσυνης δέησης στο ίδιο σημείο, στον ναό της Οσίας Ξένης.

Γιατί η Κοκκινιά;

Η πόλη της Κοκκινιάς υπήρξε από την πρώτη στιγμή προπύργιο της αντίστασης. Το προσωνόμιο «μικρή Μόσχα» δεν είχε δοθεί τυχαία. Οι κάτοικοι της Κοκκινιάς ήταν πρόσφυγες, με το συντριπτικό κομμάτι τους να αποτελεί την ενεργό εργατική τάξη, παίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στις εργατικές κινητοποιήσεις και στις απεργίες, στην πρώτη φάση της αντίστασης. Είναι χαρακτηριστικό πως το ΕΑΜ Κοκκινιάς ήταν η

ισχυρότερη και μαζικότερη οργάνωση, σε όλο τον Πειραιά, από τις ισχυρότερες στην Αθήνα. Επιπλέον, η Επιτροπή Αλληλεγγύης του ΕΑΜ είχε καταφέρει να δημιουργήσει ένα συγκροτημένο δίκτυο, σώζοντας από την πείνα εκατοντάδες κατοίκους, ενώ παράλληλα διοργάνωνε σημαντικές πολιτιστικές εκδηλώσεις. Έτσι, η αντίσταση ρίζωσε βαθιά στη λαϊκή συνείδηση των κατοίκων της Κοκκινιάς, δημιούργησε ένα πλατύ ρεύμα υποστήριξης, μέσω της ιδεολογικής του επιρροής, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο την Κοκκινιά σε κόμβο για την αντίσταση στις πόλεις.

Είχε προηγηθεί η μάχη της Κοκκινιάς στις 7 του Μάρτη. Επρόκειτο για την πρώτη μάχη σε πόλη, ανάμεσα στους κατακτητές και τους αντάρτες. Τις μέρες που ακολούθησαν την επιδρομή των ναζί και της χωροφυλακής στην πόλη, ο λαϊκός παράγοντας λειτούργησε συμπληρωματικά του οργανωμένου τμήματος του ΕΛΑΣ, με συλλαλητήρια, απεργία και με συμμετοχή στις ένοπλες μάχες. Μια μάχη που έληξε με ήττα των γερμανικών δυνάμεων, αφού η αντίσταση των ανταρτών και των κατοίκων ήταν κυριολεκτικά ηρωική. Σύμφωνα με πολλούς ιστορικούς, η κτηνωδία του μπλόκου αποτελούσε μέρος των αντιποίνων για την ντροπιαστική ήττα που υπέστησαν οι Γερμανοί τον Μάρτη. Στις 15 Αυγούστου, επιχειρήθηκε από τα γερμανικά στρατεύματα να εισβάλλουν στην πόλη, μέσα από τα Μανιάτικα. Η επίθεση αναχαιτίστηκε, με σημαντικές απώλειες για τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ. Επιπλέον, είχαν προηγηθεί μπλόκα σε Καισαριανή, Καλλιθέα, Ταύρο, Δουργούτι και σε άλλες συνοικίες. Έτσι, για μεγάλο διάστημα, η Κοκκινιά βρισκόταν σε συνεχή επιφυλακή.

Οι ηρωικές σελίδες που γράφτηκαν στην Κοκκινιά, τη «φωλιά της αντίστασης», συνεχίζουν να εμπνέουν τον λαό για τις μεγάλες νίκες που έρχονται. Δυστυχώς σήμερα, στις συνοικίες της θυσίας και της αντίστασης, οι απόγονοι των «Μπουραντάδων» επιθυμούν την επιστροφή σε εκείνες τις ημέρες, επιχειρώντας να τρομοκρατήσουν αγωνιστές, μετανάστες και δημοκρατικούς πολίτες. Η συλλογική μνήμη του λαού της Κοκκινιάς (σήμερα παλιά Κοκκινιά, Νίκαια, Κορυδαλλός) θα στείλει σαφές μήνυμα: Στις συνοικίες της αντίστασης, του αγώνα και της θυσίας, δεν χωράνε νεοναζί και σύγχρονοι ταγματασφαλίτες.

Το μπλόκο στην Τέχνη, ενδεικτικά:

Ταινίες: «Το μπλόκο» (1964), του Άδωνι Κύρου, «Το μπλόκο της Κοκκινιάς» - ντοκιμαντέρ-ταινία, του Διονύση Γρηγοράτου (παραγωγή ΕΡΤ)

Βιβλία: «Το μπλόκο της Κοκκινιάς, χρονικό μνήμης», Κατηφές Παναγιώτης, εκδ. Δήμος Νίκαιας, 2004, «Με το μαστίγιο... από το μπλόκο της Νίκαιας μέχρι και το στρατόπεδο Χαϊδαρίου», Ευστρατιάδης Στρατής, εκδ. Επικαιρότητα, 1990

Μουσική: «Το μπλόκο της Κοκκινιάς», Ελένη Τσαγκαράκη - Αλέξης Μιχελουδάκης, ποίηση: Γιάννης Κακουλίδης, μουσική: Βασίλης Αρχιτεκτονίδης, 1980

Ποίηση: «Συντροφικά τραγούδια: αφιέρωμα στα 40 χρόνια του ΕΑΜ», Ρίτσος Γιάννης, Σύγχρονη εποχή, 1982, «Κοκκινιά, λευτεριά και Ελλάδα», Γ. Χατζηναστασίου. Επίσης, συλλογή με χαρακτηριστικά του Τάσσου από το παράνομο λεύκωμα της κατοχής